

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КОРОВАЙКО Андрій Олександрович

УДК 342. 951:354.11(477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
У ГАЛУЗІ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
БІЛА-ТІУНОВА Любов Романівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри адміністративного
і фінансового права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
РЯБЧЕНКО Олена Іванівна,
Університет Державної фіскальної служби України,
начальник кафедри адміністративного права,
процесу та митної безпеки;

кандидат юридичних наук, доцент
КОРОПАТОВ Олег Миколайович,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративного права
і адміністративного процесу

Захист відбудеться « ____ » _____ 2018 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий « ____ » _____ 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ВСТУП

Актуальність теми. Українська держава, зважаючи на своє вигідне географічне положення, наявність численних торговельних домовленостей та унікальних транспортних розв'язок, завжди приділяла особливу увагу міждержавним відносинам. І хоча зовнішньополітична діяльність України має давні традиції, у сучасних умовах запорукою розвитку національної економіки та забезпечення гідного місця держави у системі міжнародних відносин є проведення виваженої та ефективної зовнішньої політики. Забезпечення виконання завдань та умов щодо європейської інтеграції України, зростаючі глобалізаційні процеси вимагають постійної координації зовнішньополітичного курсу держави з дотриманням засад зовнішньої політики. У свою чергу, дотримання Україною зовнішньополітичного курсу, досягнення внутрішньої стабільності у державі стають можливими за умови здійснення ефективного та дієвого державного управління у галузі закордонних справ.

Визначаючи необхідність дослідження адміністративно-правових засад державного управління у галузі закордонних справ, слід зазначити, що його здійснення насамперед пов'язано з реалізацією широкомасштабної адміністративної реформи, завданнями якої є удосконалення організаційних і правових засад діяльності органів управління, у т.ч. і в галузі закордонних справ, а також розв'язання питань їхнього кадрового та матеріального забезпечення. Дослідження управлінської діяльності набуває також особливого значення у зв'язку з відсутністю сучасних монографічних досліджень у цій галузі з урахуванням теперішніх політико-правових реалій, адаптації вітчизняного законодавства до стандартів Європейського Союзу і необхідності подальшого удосконалення інституту дипломатичної служби. Безперечно, протягом періоду незалежності України питанням державного управління у галузі закордонних справ приділялася певна увага з боку науковців, зокрема: «Дипломатичне представництво України за кордоном в механізмі управління закордонними справами» (С.А. Федчишин), «Правовий статус дипломатичного представництва: питання теорії та практики» (А.І. Музика), «Дипломатична служба: правове регулювання» (Б.І. Гуменюк), «Правове регулювання дипломатичної служби в Україні» (Т.І. Биркович), «Публічна служба в Україні» (С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова), «Конституційно-правовий механізм здійснення зовнішніх зносин України» (О.Г. Макаренко) та ін.

Ці наукові доробки стосуються окремих аспектів досліджуваної проблематики та не охоплюють усього комплексу проблем щодо державного управління у галузі закордонних справ в Україні, його правових та організаційних засад, змісту, основних напрямків подальшого удосконалення, не враховують змін чинного законодавства. Актуальність

дослідницької роботи обумовлена також і цінністю практичного змісту, адже висновки та пропозиції, отримані у дисертаційному дослідженні, можуть бути використаними у процесі законодавчої та нормотворчої діяльності з питань державного управління у галузі закордонних справ в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» відповідно до плану наукових досліджень «Система адміністративного, адміністративно-процесуального та фінансового права у контексті адміністративної реформи». Вона є частиною роботи університету у рамках загальної тематики «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є характеристика теоретико-методологічних і правових засад державного управління у галузі закордонних справ, визначення системи суб'єктів управління у цій галузі, особливостей дипломатичної служби як різновиду державної служби, надання пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства з питань управління у досліджуваній сфері.

Для досягнення цієї мети поставлено такі задачі:

визначити стан наукових досліджень державного управління у галузі закордонних справ та виокремити основні напрямки їх подальшого здійснення;

визначити поняття «державне управління у галузі закордонних справ» та його зміст;

з'ясувати зміст поняття «галузь закордонних справ» як об'єкта державного управління;

визначити та охарактеризувати систему правових засад державного управління у галузі закордонних справ;

визначити та охарактеризувати систему суб'єктів державного управління у галузі закордонних справ, особливості їхньої взаємодії, управлінські зв'язки між ними;

охарактеризувати повноваження Президента України у галузі закордонних справ у контексті досліджуваної проблематики;

надати компетенційну характеристику Кабінету Міністрів України, Міністерства закордонних справ України як суб'єктів управління у галузі закордонних справ;

визначити особливості дипломатичної служби як виду державної служби;

виокремити та охарактеризувати форми державного управління у галузі закордонних справ, здійснити їхню класифікацію;

викоремити та охарактеризувати методи державного управління у галузі закордонних справ;

визначити зміст та особливості контролю в державному управлінні у галузі закордонних справ.

Об'єктом дослідження є державне управління в адміністративно-політичній сфері.

Предметом дослідження є державне управління у галузі закордонних справ в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи. Підґрунтям дослідження є діалектичний метод наукового пізнання дійсності. Історико-правовий метод застосовано при дослідженні становлення і розвитку державного управління у галузі закордонних справ в Україні, аналізу стану наукових досліджень у відповідній сфері, правових та організаційних засад управління (п.п. 1.1, 1.3, 2.3). Методи аналізу та синтезу надали змогу виокремити та дослідити органи державного управління закордонними справами, визначити їх завдання, місце та роль у системі органів виконачої влади (п.п. 2.1. – 2.3). Догматичний метод дозволив проаналізувати зміст законодавчих положень, що встановлюють зміст державного управління у галузі закордонних справ (р. 3). Компаративний метод допоміг у порівнянні окремих положень законодавства України та інших держав, встановленні співвідношення повноважень та функцій органів управлінської діяльності, а також узагальненні зарубіжних досліджень деяких аспектів реалізації зовнішньої політики (р. 2). Формально-юридичний метод застосовано при констатації окремих законодавчих положень, аналізові правових прогалин та колізій регулювання державного управління у галузі закордонних справ, наданні пропозицій щодо їх вирішення (п. 1.3, р. 2, п.п. 3.1, 3.2). Статистичний метод використано для кількісної характеристики роботи органів державного управління у галузі закордонних справ (р. 2, п.п. 3.1, 3.3). Метод групування застосовано для виокремлення видів форм, методів державного управління, органів державного управління у відповідній сфері (р. 2, р. 3). Застосовано також формально-логічний, структурно-функціональний, комплексний, юридичного аналізу, логічний та інші методи, які надали змогу комплексно та всебічно дослідити проблемні питання досліджуваної теми (п.п. 1.2, 3.1, 3.2).

Науково-теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять праці таких видатних фахівців у галузі конституційного права, державного управління, адміністративного права, як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Г.В. Атаманчук, Д.М. Бахрах, Л.Р. Біла-Тіунова, Т.І. Биркович, Ю.П. Битяк, І.П. Бліщенко, М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, В.М. Гарашук, І.П. Голосніченко, Б.І. Гуменюк, Є.В. Додін, В.М. Дурденевський, Т.Є. Кагановська, Д.П. Калаянов, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, Б.А. Кормич, О.М. Коропатов, Т.М. Лященко, О.Г. Макаренко, А.І. Музика, В.Я. Малиновський, Н.Р. Нижник, М.П. Орзіх, В.М. Репецький, О.П. Рябченко,

К.К. Сандровський, А.О. Селіванов, О.Ф. Скакун, Ю.М. Старилів, С.С. Студенікін, Ю.О. Тихомиров, А.В. Торкунов, С.А. Федчишин, В.В. Цветков та ін.

Нормативну основу дисертації становлять норми міжнародного права, Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові документи: акти Президента і Кабінету Міністрів України, відомчі акти Міністерства закордонних справ України, акти дипломатичних представництв, консульських установ та інших органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовано на реалізацію зовнішньої політики.

Емпіричну складову дисертації становлять статистичні показники і матеріали практичної діяльності Кабінету Міністрів України, Міністерства закордонних справ України, його представництв.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших монографічних досліджень державного управління у галузі закордонних справ в Україні у контексті інтеграції України в Європейський Союз, захисту державної та територіальної цілісності, оптимізації системи державного управління. Представлено ряд наукових положень, що характеризуються науковою новизною, зокрема:

уперше:

виокремлено широке та вузьке розуміння поняття «державне управління у галузі закордонних справ»: широке – як системна діяльність державних органів (їх посадових осіб) і публічних діячів, у межах встановленої компетенції, здійснювана як на міжнародному, так і на національному рівні, спрямована на формування та реалізацію зовнішньої політики держави і здійснення зовнішніх функцій держави; у «вузькому» – як системна виконавчо-розпорядча і сервісно-забезпечувальна діяльність відповідних державних органів та їх посадових осіб, у межах їхньої компетенції, змістом якої є реалізація зовнішньої політики і надання адміністративних послуг у галузі закордонних справ;

виокремлено та охарактеризовано два аспекти поняття «галузь закордонних справ» як об'єкта державного управління: елементно-структурний та функціональний;

визначено, що дипломатична служба є багатоаспектним явищем і має прояв як: 1) система органів публічного управління (їхніх посадових осіб), створених з метою практичної реалізації зовнішньої політики України, захисту національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном; 2) державна діяльність, спрямована на реалізацію як завдань держави у зовнішньополітичній діяльності, так і завдань дипломатії; 3) інструмент здійснення зовнішньої політики; 4) професійна діяльність громадян України на державно-політичних та адміністративних посадах у спеціалізованих державних органах; 5) як правовий інститут адміністративного права та міжнародного права;

удосконалено:

визначення поняття «галузь закордонних справ», яку слід розглядати як поєднання системи правовідносин, що складаються у сфері здійснення зовнішньополітичної діяльності, та учасників відповідних відносин – фізичних та юридичних осіб, органів публічної влади, діяльність яких пов'язана із формуванням та здійсненням зовнішньополітичної діяльності;

класифікацію правових засад державного управління у галузі закордонних справ у частині їхнього поділу на групи у залежності від кола питань, що регулюються;

розуміння поняття «форма державного управління у галузі закордонних справ», яка, з одного боку, є зовнішнім вираженням управлінської діяльності і характеризується юридичним та неюридичним (матеріально-технічним та організаційним) змістом та спрямована на забезпечення національних інтересів держави у зовнішньополітичній сфері (формальний аспект), з іншого – є складовою діяльності спеціально уповноважених органів державної влади у галузі закордонних справ (змістовний аспект);

класифікацію функцій дипломатичних представництв на підставі узагальнення критеріїв групування;

набули подальшого розвитку:

характеристика повноважень Президента України у галузі закордонних справ на повноваження: а) притаманні Президентів як глави держави (визначені Конституцією України); б) притаманні Президентів як особі, що представляє державу у міжнародних відносинах (визначених національним і міжнародним правом);

теза про віднесення таких форм управління, як листування офіційного або напівофіційного характеру, дипломатичне листування, зустрічі та візити глав держав до правових форм управління цією галуззю;

розподіл методів державного управління у галузі закордонних справ на методи прямого та непрямого впливу з віднесенням до першої групи адміністративних (організаційно-розпорядчих), до другої – соціально-психологічних методів;

пропозиції щодо розмежування контролю у галузі закордонних справ на такий, що здійснюється на макрорівні (об'єктами контролю є: діяльність суб'єктів управління у галузі закордонних справ; законність управлінських рішень та актів управління) та мікрорівні (об'єктами контролю є: дотримання вимог законодавства при проходженні дипломатичної служби і службової дисципліни, дотримання строків виконання завдань, повнота та якість виконання завдань, дотримання норм службової етики тощо);

запропоновано зміни і доповнення до Законів України «Про Кабінет Міністрів України» і «Про дипломатичну службу».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використаними у:

науково-дослідницькій сфері: для вирішення ряду теоретичних питань державного управління у галузі закордонних справ у процесі його подальшого дослідження;

правотворчості – при внесенні змін і доповнень до чинного законодавства, зокрема Законів України «Про Кабінет Міністрів України», «Про дипломатичну службу», розробці відповідних підзаконних нормативно-правових актів;

правозастосовчій діяльності – у процесі діяльності органів управління у галузі закордонних справ норм, під час проходження дипломатичної служби;

навчальному процесі – при підготовці підручників і навчально-методичних посібників із дисциплін «Адміністративне право України», «Публічна служба в Україні» (акт впровадження у навчальний процес Національного університету «Одеська юридична академія» від 10 жовтня 2017 р.); для підвищення кваліфікації та рівня професійних знань посадових осіб і службовців органів управління закордонними справами (акт впровадження у навчальний процес Міжнародного гуманітарного університету від 15 листопада 2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї та теоретичні положення дисертації виносились на обговорення на наукових і науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (Запоріжжя, 15 березня 2013 р.), «Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України» (Київ, 18 травня 2013 р.), «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства» (Харків, 2013 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи і пріоритети» (Одеса, 25 лютого 2014 р.), «Правове життя сучасної України» (Одеса, 27 квітня 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій ювілею академіка С.В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 20-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 170-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 19 травня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Одеські юридичні читання» (м. Одеса, 10–11 листопада 2017 р.).

Основні положення дисертації щорічно доповідалися на засіданнях кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія», тематичних семінарах для аспірантів і викладачів кафедри з актуальних питань розвитку

адміністративного права в Україні. Результати дослідження також використовувалися при викладанні відповідних тем під час проведення семінарських занять із курсу «Адміністративне право України».

Публікації. Основні положення дисертації знайшли своє відображення у 12 наукових статтях, 6 із яких опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному виданні та 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, 3 розділів, що поділяються на 10 підрозділів, висновків та списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок, із них основного тексту 215 сторінок. Список використаних джерел містить 246 найменувань і розміщений на 25 сторінках, 3 додатки на 4 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, основні завдання, об'єкт та предмет дослідження, методологічні основи дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, указано положення, що становлять наукову новизну, наукове та практичне значення роботи, наведено відомості щодо апробації та публікації результатів дослідження, указано структуру та обсяг роботи.

Розділ перший «Теоретико-методологічні та правові засади державного управління у галузі закордонних справ в Україні» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено історіографію проблеми, теоретичні аспекти визначення галузі закордонних справ як об'єкта державного управління, його структуру, сучасний стан і розвиток його нормативно-правового регулювання.

У **підрозділі 1.1. «Стан наукових досліджень державного управління у галузі закордонних справ»** проаналізовано наявні наукові доробки з досліджуваної проблематики та виокремлено напрямки, що не охоплювалися та не охоплюються на теперішній час науково-теоретичними напрацюваннями.

Зазначено, що теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження є, насамперед, фундаментальні дослідження категорії «державне управління» (В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Л.Р. Біла-Тіунова, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, С.В. Ківалов, О.П. Рябенко та ін.). Акцентовано увагу на науковій роботі С.А. Федчишина «Дипломатичне представництво України за кордоном у механізмові управління закордонними справами», визначено її внесок у теорію адміністративного права та, водночас, звернено увагу на те, що ряд її положень уже не відповідають вимогам сучасності. Проаналізовано наукові

дослідження, присвячені характеристиці правового статусу суб'єктів управління у галузі закордонних справ, їх класифікації (С.Г. Стеценко, В.А. Зорін, Б.І. Гуменюк, К.А. Бекашев та ін.). Особливої уваги приділено дослідженням правового статусу та організаційно-правовим засадам діяльності дипломатичних представництв та проходженню дипломатичної служби як виду державної служби (Л.Р. Біла-Тіунова, Т.І. Биркович, Б.І. Гуменюк, А.І. Музика, В.О. Ріяка та ін.). З'ясовано, що у наукових дослідженнях певною мірою розкриваються наукові проблеми, пов'язані з визначенням та класифікацією форм і методів державного управління у галузі закордонних справ, контролю у відповідній галузі, сутності та особливостям дипломатичної служби. Водночас зазначено, що адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу потребує дослідження зазначених питань з урахуванням нових політико-правових реалій та зміни чинного законодавства України.

Враховуючи положення наукових робіт, присвячених характеристиці категорії «державне управління», вивченню правового статусу органів управління у відповідній галузі, розгляді міжнародно-правових аспектів діяльності держави, встановлено, що подальше дослідження державного управління у галузі закордонних справ має бути спрямованим на: визначення поняття «управління у галузі закордонних справ» з урахуванням новітніх здобутків вітчизняної науки; надання характеристики галузі закордонних справ як об'єкта державного управління; надання характеристики повноважень Президента України у галузі закордонних справ (як об'єкта державного управління), а також управлінських зв'язків між органами загальнополітичного керівництва; з'ясування інституціональних засад управління у галузі закордонних справ Кабінетом Міністрів України та спеціалізованими органами Міністерства закордонних справ України; виокремлення форм та методів управління у галузі закордонних справ; розкриття змісту контролю в державному управлінні у галузі закордонних справ.

У *підрозділі 1.2. «Галузь закордонних справ як об'єкт державного управління»* досліджено поняття «державне управління у галузі закордонних справ», «об'єкт державного управління у галузі закордонних справ», «галузь закордонних справ».

Встановлено, що об'єкт державного управління у галузі закордонних справ слід розглядати в елементно-структурному та функціональному аспектах. У функціональному аспекті – це суспільні відносини, які складаються у сфері здійснення зовнішньополітичної діяльності: 1) відносини України з іншими державами, а також з міжнародними та міжурядовими організаціями, у тому числі з постійними представниками та представництвами відповідних держав та організацій на території України; 2) управлінські відносини, що виникають між суб'єктами управління у галузі закордонних справ; 3) відносини, які складаються

з громадянами України, що перебувають за кордоном (із надання їм адміністративних послуг); 4) відносини України з іноземними громадянами, особами без громадянства, біженцями, що перебувають як на території України, так і за її межами – охоплюються поняттями «візова» та «міграційна» політика.

Акцентовано увагу на тому, що в елементно-структурному аспекті об'єктом державного управління у галузі закордонних справ є фізичні та юридичні особи, органи публічної влади, діяльність яких пов'язана з формуванням та здійсненням зовнішньополітичної діяльності, або які є її учасниками: 1) фізичні особи, у тому числі, громадяни України (зокрема, ті, що перебувають за кордоном), іноземці та особи без громадянства, біженці (у контексті здійснення міграційної та візової політики); 2) юридичні особи, об'єднання фізичних осіб – у тому числі, представництва іноземних держав та організацій на території України; 3) спеціалізовані органи державної влади України, що безпосередньо здійснюють діяльність у галузі закордонних справ.

Зазначено, що галузь закордонних справ є самостійною комплексною галуззю управління в адміністративно-політичній сфері і являє собою систему суспільних відносин, які складаються у сфері здійснення зовнішньополітичної діяльності та учасників відповідних відносин – фізичних та юридичних осіб, органів публічної влади, діяльність яких пов'язана з формуванням та здійсненням зовнішньополітичної діяльності і наданням відповідних адміністративних послуг. Цій галузі притаманні такі ознаки: 1) управлінська діяльність спрямована на досягнення зовнішньополітичних цілей держави та виконання зовнішніх функцій держави; 2) об'єктом державного управління є суспільні відносини, які складаються у сфері здійснення зовнішньополітичної діяльності не тільки національного, але й міждержавного та міжнародного рівнів; 3) правовий статус, діяльність та функції суб'єктів управління урегульовано як нормами національного, так і міжнародного права; 4) на здійснення державного управління та видання управлінських актів впливають політичний, соціальний, економічний та кліматичний стан інших держав; 5) деякі управлінські дії та рішення необхідно узгоджувати з урядом або іншими уповноваженими суб'єктами інших держав.

У *підрозділі 1.3. «Правові засади державного управління у галузі закордонних справ»* визначено, що під правовими засадами державного управління у цій сфері слід розуміти систему нормативно-правових актів та актів індивідуальної дії, на основі яких здійснюється управлінська діяльність у галузі закордонних справ.

Правові засади управління закордонними справами являють собою систему, що складається з нормативно-правових актів різної юридичної сили, яких можна умовно поділити на дві групи: 1) Міжнародні нормативно-правові акти, до яких належать: Конвенції; Статути; хартії,

декларації або домовленості між міжнародними суб'єктами; пакти, як міжнародні угоди; резолюції, що є формою виявлення інтересів на конференціях, з'їздах та форумах тощо; двосторонні міжнародні договори; 2) національні нормативно-правові акти: Конституція України; кодекси; закони; підзаконні нормативно-правові акти. Зазначено, що акти законодавства, які розробляються і приймаються суб'єктами управління у галузі закордонних справ у рамках здійснення правових форм управління, у залежності від кола питань, що регулюються ними, слід поділити на три групи: 1) яка визначає основні засади зовнішньої політики держави; 2) яка визначає систему органів державного управління у галузі закордонних справ; 3) яка визначає взаємовідносини України та інших держав та основні положення євроінтеграційного курсу України.

Розділ другий «Організаційні засади державного управління у галузі закордонних справ в Україні» складається з чотирьох підрозділів і присвячений характеристиці правового статусу суб'єктів управління у відповідній галузі, а також державної служби в Україні.

У підрозділі 2.1. «Повноваження Президента України у галузі закордонних справ» відповідні повноваження Президента України поділено на дві групи: 1) повноваження, притаманні Президентіві як голові держави; 2) повноваження, притаманні Президентіві як особі, що представляє державу у міжнародних відносинах. Підставою для такої класифікації є не тільки природа повноважень, але і їхнє правове регулювання: якщо повноваження Президента як глави держави регламентуються національним законодавством – Конституцією України, то повноваження Президента як особи, уповноваженої діяти від імені держави – здебільшого міжнародними актами.

Зазначено, що внесення змін до Конституції України зменшило вплив Президента України на виконавчу гілку влади, що, у свою чергу, призвело до дисонансу у відносинах при перерозподілі повноважень у зовнішньополітичній сфері. Встановлено, що одним із правових засобів щодо його усунення є інститут контрасигнування, який стимулює до вироблення єдиної позиції у сфері закордонних справ, сприяє злагодженій роботі Президента та Уряду, підкреслюючи провідний статус Президента України у відповідній галузі. Однак, чинні положення не дозволяють у правовому полі вирішити конфлікт у разі принципової незгоди Прем'єр-Міністра України або відповідного Міністра з позицією Президента України. У зв'язку із цим обґрунтовано внесення до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» положень, відповідно до яких незгода Міністра закордонних справ України з актом Президента України є підставою для розгляду Верховною Радою України питання про відставку Міністра.

У підрозділі 2.2. «Кабінет Міністрів України як суб'єкт державного управління у галузі закордонних справ» досліджено статус уряду та констатовано, що Кабінет Міністрів України є вищим органом

у системі органів виконавчої влади, що й визначає його статус як суб'єкта державного управління у указаній галузі.

Акцентовано увагу на тому, що специфічною рисою Кабінету Міністрів України є те, що він є одночасно і органом зовнішніх зносин, і суб'єктом державного управління у галузі закордонних справ, що підкреслює важливість диференціації понять «державне управління у галузі закордонних справ» у «широкому» та «вузькому» розуміннях.

Зазначено, що ефективність діяльності Кабінету Міністрів України як суб'єкта державного управління у галузі закордонних справ залежить, насамперед, від його спроможності налагодити взаємодію з Президентом України. Це зумовлено тим, що сучасні політико-правові засади призвели до виникнення подвійної підпорядкованості Міністра закордонних справ: як Президентові України, так і Прем'єр-міністрові України з питань закордонних справ, що обумовлює потенційну загрозу виникнення конфліктних ситуацій у разі різних підходів щодо вирішення конкретних питань зовнішньої політики у названих посадових осіб.

Встановлено, що повноваження Кабінету Міністрів України у відносинах із Верховною Радою України містять: здійснення урядом права законодавчої ініціативи у галузі закордонних справ; повноваження уряду під час розгляду питань Верховною Радою України та повноваження з розроблення і забезпечення виконання загальнодержавних програм у галузі закордонних справ (зокрема, Програма діяльності Кабінету Міністрів України, спрямована на виконання Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого). Організація діяльності уряду у цій галузі здійснюється через внутрішню взаємодію усіх структурних одиниць Кабінету Міністрів України (Міністерства закордонних справ України, секретаріату Кабінету Міністрів України, урядового комітету з питань європейської, євроатлантичної інтеграції, міжнародного співробітництва та регіонального розвитку). Встановлено, що основною формою організаційного волевиявлення Прем'єр-міністра України і віце-прем'єр міністрів України є доручення (зокрема, доручення Прем'єр-міністра України Міністерству закордонних справ України щодо забезпечення проведення консультацій між Україною та іншими державами).

Виокремлено та охарактеризовано такі форми діяльності Кабінету Міністрів України у галузі закордонних справ: правотворчу, організаційно-розпорядчу, просвітницьку та представницьку діяльність. Повноваження Кабінету Міністрів у галузі закордонних справ за функціональним спрямуванням поділено на виконавчі, розпорядчі та контрольні; за напрямом дії – на законотворчі, виконавчі (управлінські), зовнішньополітичні, внутрішньополітичні та надзвичайні (тобто такі, що реалізуються у разі введення особливих, надзвичайних режимів) повноваження.

У підрозділі 2.3. «Адміністративні засади організації та діяльності Міністерства закордонних справ України та його органів на території України і за кордоном» констатовано, що Міністерство закордонних справ України очолює систему органів управління закордонними справами, до якої належать його центральний апарат, дипломатичні представництва, консульські органи України за кордоном, представництва України при міжнародних організаціях, представництва Міністерства на території України, організації, установи, що належать до його управління. Визначено, що реформувати діяльність та структури міністерства, як ключового суб'єкта державного управління у галузі закордонних справ, необхідно у напрямках: визнання міністерства як єдиного координатора зовнішньополітичних відносин; долучення торгово-економічних місій до структури дипломатичних представництв; перерозподілу повноважень у межах міністерства; перегляду доцільності утримання дипломатичних установ, враховуючи економічні пріоритети, за критеріями: економічної, політичної, військової співпраці, чисельності діаспори, обсягу торговельних відносин та потенціалу економічного співробітництва; виокремлення чіткого обсягу завдань консульських установ та їх структур; перегляду та аналізу доцільності утримання територіальних підрозділів МЗС у межах території України.

Виокремлено та охарактеризовано управлінські функції закордонних органів Міністерства закордонних справ України (дипломатичних представництв України, консульських установ, місій України за кордоном та постійних представництв України у міжнародних організаціях). Зокрема зазначено, що дипломатичні представництва здійснюють такі функції: загальні (організація, прогнозування, планування, проектування, мотивування, контроль); спеціальні (представництво інтересів України в державі чи міжнародній організації; ведення переговорів та напрацювання основ співробітництва тощо); додаткові (організація фінансового, кадрового, електронного забезпечення тощо).

У підрозділі 2.4. «Дипломатична служба як вид державної служби: поняття, правове регулювання» дипломатичну службу розглянуто як одну з найважливіших ланок в управлінні закордонними справами і як вид державної адміністративної служби.

Виокремлено та охарактеризовано особливості дипломатичної служби:

- 1) має інструментальний характер державницької зовнішньополітичної діяльності. Адміністративно-правове регулювання засад дипломатичної служби, її завдань, функцій та принципів є підґрунтям для реалізації відповідними державними органами функцій у галузі закордонних справ та забезпечення процедурної та протокольної складової дипломатичного корпусу;
- 2) є видом державної адміністративної служби, яка, ґрунтуючись на засадах державної служби, має специфіку, яка полягає у кваліфікаційних вимогах щодо дипломатичних службовців, порядку проходження служби

тощо; 3) дипломатична служба тісно пов'язана із зовнішньополітичною діяльністю України, а тому системні зміни останніх років вимагають якісного оновлення як правового регулювання указанного виду служби, так і підготовки кадрів, здатних ефективно виконувати покладені завдання, функції, повноваження.

Встановлено, що акредитація глави дипломатичного представництва (Надзвичайного та Повноважного Посла України) є не тільки виключно правовою, але і політико-правовою процедурою, врегульованою нормами міжнародного права та звичаїв, завдяки чому зроблено висновок, що дипломатична служба поєднує елементи як державної служби, так і, в окремих випадках, служби на посадах політичних діячів. Акцентовано увагу на тому, що на теперішній час найбільш актуальним питанням є необхідність оновлення законодавчого регулювання дипломатичної служби, зумовленої, насамперед, прийняттям нового Закону України «Про державну службу» (2015). Якісно новий рівень регламентації публічної служби у цілому вимагає осучаснення принципів дипломатичної служби, удосконалення порядку прийняття на дипломатичну службу, деталізації службової кар'єри, ретельного врегулювання питань соціального захисту, додаткового унормування тривалих відряджень. Таким чином, Закон України «Про дипломатичну службу» потребує системного оновлення.

Розділ третій «Зміст державного управління у галузі закордонних справ в Україні» містить три підрозділи і присвячений дослідженню форм та методів державного управління у галузі закордонних справ, а також контролю у відповідній сфері.

У *підрозділі 3.1. «Форми державного управління у галузі закордонних справ»* встановлено, що форма державного управління у галузі закордонних справ, з одного боку, є зовнішнім проявом управлінської діяльності і має вираження в юридичному та неюридичному (організаційний та матеріально-технічний) змісті і служить для досягнення цілей та мети управлінської діяльності – забезпечення національних інтересів держави у зовнішньополітичній сфері (формальний аспект), з іншого – є частиною управлінської діяльності спеціально уповноважених органів державної влади у галузі закордонних справ (змістовний аспект).

Охарактеризовано правову та неправову форму державного управління у галузі закордонних справ. Зазначено, що у процесі державного управління у досліджуваній галузі переважно використовують такі правові форми: видання адміністративно-правових актів (правових актів управління); укладення договорів (адміністративних договорів, міжнародних угод тощо); вчинення юридично-значущих дій, що тягнуть певні правові наслідки (складання звітів, реєстрація фактів, видача довідки про місце роботи, складання адміністративних протоколів тощо). Встановлено, що, на відміну від інших галузей управління, для державного управління у галузі закордонних справ характерними є такі

форми, як: листи офіційного чи напівофіційного характеру, дипломатичне листування, зустрічі та візити глав держав, які набувають правового змісту, оскільки спричиняють настання юридичних наслідків.

Зазначено, що неправові форми державного управління у галузі закордонних справ або передують правовим, або настають за ними, або застосовуються самостійно. До неправових форм належать: обговорення; проведення прес-конференцій, нарад, перевірок; формування прогнозів та програм; проведення зборів, поширення досвіду, координація дій тощо. Встановлено, що матеріально-технічні форми у межах неправових є допоміжними щодо організаційних неправових форм та підготовчими в реалізації правових форм державного управління у галузі закордонних справ. Охарактеризовано такі матеріально-технічні операції: діловодські; реєстраційні; інформаційно-довідкові та інформаційно-технологічні.

У *підрозділі 3.2. «Методи державного управління у галузі закордонних справ»* виокремлено та охарактеризовано систему методів управління у досліджуваній галузі.

Запропоновано визначити методи державного управління у галузі закордонних справ як інструмент, що являє собою сукупність способів, засобів (спеціальні інструменти, за допомогою яких здійснюється вплив у державному управлінні закордонними справами) та прийомів (складові елементи форм реалізації методів управління у галузі закордонних справ, які застосовуються у конкретній ситуації) досягнення мети управління та є відображенням цілеспрямованого управлінського впливу суб'єкта управління (системи органів державного управління у галузі закордонних справ) на об'єкт управління (галузі закордонних справ), застосування яких спрямовано на розвиток зовнішньополітичної діяльності та дипломатичних відносин, інтегрування економіки у світове господарство, реалізацію стратегічних і геополітичних інтересів держави та забезпечення національної безпеки.

За характером впливу суб'єкта управління на об'єкт управління акцентовано увагу на методах прямого і непрямого впливу у галузі закордонних справ. При цьому зазначено, що до методів прямого впливу слід віднести адміністративно-правові (організаційно-розпорядчі) методи, а до методів непрямого (опосередкованого) впливу – соціально-психологічні методи (тобто засоби впливу, основу яких становлять дипломатичний і діловий протокол: рукостискання, ввічливість і такт, емоції, вербальні і невербальні засоби, міміка і жести, зовнішній вигляд, уміння ведення бесіди, підготовка до ділової бесіди, мовні стандарти тощо).

У *підрозділі 3.3. «Контроль у галузі закордонних справ»* констатовано, що контроль – це одна із самостійних (а не допоміжна) функцій управління, яка впливає на інші функції, змінює їх і навіть формує нові напрями управлінської діяльності.

Особливу увагу, використовуючи запропонований у науковій літературі поділ об'єкта державного контролю на об'єкти макрорівня та

об'єкти макрорівня, акцентовано на тому, що: 1) на макрорівні об'єктами контролю у сфері державного управління у галузі закордонних справ є: а) діяльність суб'єктів управління у відповідній сфері, яка порушує встановлені норми, правила, стандарти; діяльність із приводу прийняття незаконних управлінських рішень, актів управління; 2) на мікрорівні об'єктами контролю у сфері державного управління у галузі закордонних справ є: дотримання вимог законодавства та службової дисципліни, дотримання строків виконання завдань, повнота та якість виконання завдань, дотримання норм службової етики тощо.

Встановлено, що на макрорівні суб'єктами здійснення державного контролю є Кабінет Міністрів України (загальні контрольні повноваження), Міністерство закордонних справ України (контроль за: використанням органами дипломатичної служби України бюджетних коштів; реалізацією заходів щодо запобігання корупції в органах дипломатичної служби, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління міністерства, тощо), Міністр закордонних справ України (контроль за виконанням Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України в апараті МЗС України, представництвах МЗС України на території України, закордонних дипломатичних установах України тощо) та глави дипломатичних представництв (контролю за діяльністю усіх установ України, спеціалістів, делегацій, посадових та інших осіб, які перебувають у цій державі). Водночас, діяльність Міністерства закордонних справ України, глави дипломатичних представництв є й об'єктом державного контролю. На мікрорівні контроль у галузі закордонних справ організовано відповідно до чинного законодавства, а діяльність суб'єктів контролю спрямовано на встановлення результативності та ефективності виконання дипломатичним працівником своїх посадових завдань та функцій. До засобів контролю також слід віднести передбачені чинним законодавством щорічну оцінку діяльності дипломатичних працівників, які дають можливість здійснювати перевірку професійної компетентності, виконання дипломатичними працівниками покладених на них обов'язків і завдань, професійних досягнень дипломатичного працівника.

ВИСНОВКИ

На основі здійсненого дослідження зроблено такі **Висновки**.

1. Запропоновано державне управління у галузі закордонних справ у «широкому» розумінні визначити як системну діяльність державних органів та посадових осіб, публічних діячів у межах встановленої компетенції, здійснювану як на міжнародному, так і на національному рівні, пов'язану з формуванням та реалізацією зовнішньої політики держави, а також здійсненням зовнішніх функцій держави. Державне управління у галузі закордонних справ у «вузькому» розумінні визначено

як системну виконавчо-розпорядчу та сервісно-забезпечувальну діяльність державних органів та посадових осіб, у тому числі, спеціально створених органів управління закордонними справами (посадових осіб), що можуть бути розташованими як на території України, так і за її межами, у межах їх компетенції, здійснювану як на міжнародному, так і на національному рівні, змістом якої є реалізація зовнішньої політики, законодавчих актів і надання адміністративних послуг у галузі закордонних справ.

2. Об'єкт державного управління у галузі закордонних справ слід розглядати в елементно-структурному та функціональному аспектах. Об'єктом державного управління у галузі закордонних справ у функціональному аспекті є суспільні відносини, які складаються у сфері здійснення зовнішньополітичної діяльності: 1) відносини України з іншими державами, а також з міжнародними та міжурядовими організаціями, у тому числі з постійними представниками та представництвами відповідних держав; 2) управлінські відносини, що виникають між суб'єктами управління у галузі закордонних справ; 3) відносини, що складаються з громадянами України, які перебувають за кордоном; 4) відносини України з іноземними громадянами, особами без громадянства, біженцями, що перебувають як на території України, так і за її межами – охоплюються поняттями «візова» та «міграційна» політика. В елементно-структурному аспекті об'єктом державного управління у галузі закордонних справ є фізичні та юридичні особи, органи публічної влади, діяльність яких пов'язана з формуванням та здійсненням зовнішньополітичної діяльності, або які є учасниками: фізичні особи, у тому числі громадяни України (зокрема, ті, що перебувають за кордоном), іноземці та особи без громадянства, біженці (у контексті здійснення міграційної та візової політики); юридичні особи, об'єднання фізичних осіб – у тому числі представництва іноземних держав та організацій на території України; спеціалізовані органи державної влади України, що безпосередньо здійснюють діяльність у галузі закордонних справ – також стають об'єктом державного управління у відповідній сфері.

3. Галузь закордонних справ є самостійною та комплексною галуззю управління в адміністративно-політичній сфері. Це поєднання системи суспільних відносини, які складаються у галузі здійснення зовнішньополітичної діяльності, та учасників відповідних відносин – фізичних та юридичних осіб, органів публічної влади, діяльність яких пов'язана з формуванням та здійсненням зовнішньополітичної діяльності. Особливе місце, яке посідає галузь закордонних справ у системі державного управління, обумовлено притаманними лише цій галузі ознаками: управлінська діяльність у рамках галузі закордонних справ, спрямована на досягнення зовнішньополітичних цілей держави та виконання зовнішніх функцій держави; об'єктом державного управління закордонними справами є суспільні відносини, які складаються у сфері

здійснення зовнішньополітичної діяльності – суспільних відносин не тільки національного, але й міждержавного та міжнародного рівнів; правовий статус, діяльність та функції суб'єктів управління закордонними справами врегульовано як нормами національного, так і міжнародного права; на здійснення державного управління та видання управлінських актів у галузі закордонних справ впливають політичний, соціальний та кліматичний стан інших держав; деякі управлінські дії та рішення необхідно узгоджувати з урядом або іншими уповноваженими суб'єктами інших держав.

4. Повноваження, якими наділяється Президент України у галузі закордонних справ, формують його прерогативу у визначенні основ зовнішньої політики та контролі за її реалізацією. Повноваження Президента у галузі закордонних справ поділено на дві групи: 1) повноваження, притаманні Президентіві як голові держави: формування кадрового складу та створення органів управління у відповідній галузі, у т.ч. призначення та звільнення глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; прийняття вірчих і відкличних грамот дипломатичних представників іноземних держав; законотворча ініціатива, видання актів; 2) повноваження, притаманні Президентіві як особі, що представляє державу у міжнародних відносинах: визнання іноземних держав, ведення переговорів та підписання (укладення договорів), безпосереднє представництво України шляхом здійснення офіційних візитів.

5. Обґрунтовано, що поняття «дипломатична служба» слід розглядати як багатоаспектне явище, яке є: інструментом здійснення зовнішньої політики, один з елементів системи організаційних засад державного управління у галузі закордонних справ; діяльність, спрямовану на реалізацію завдань держави у зовнішньополітичній діяльності, та завдань дипломатії; системою органів публічного управління, а також як сукупність політичних та адміністративних посад, створених з метою практичної реалізації зовнішньої політики України, захисту національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном (організаційно-структурний аспект); професійною діяльністю громадян України на державно-політичних та адміністративних посадах у спеціалізованих органах дипломатичної служби (Міністерство закордонних справ України, представництвом Міністерства закордонних справ України на території України, закордонні дипломатичні установи України), пов'язану з державним управлінням у галузі закордонних справ (службовий аспект); правовим інститутом (сукупністю правових норм, що регулюють державно-службові відносини, які складають у зв'язку із вступом, проходженням, припиненням дипломатичної служби) адміністративного і міжнародного права.

6. Форма державного управління у галузі закордонних справ, з одного боку, є зовнішнім вираженням управлінської діяльності і має прояв у юридичному та неюридичному (матеріально-технічному та організаційному) змістові, та служить для досягнення цілей та мети управлінської діяльності – забезпечення національних інтересів держави у зовнішньополітичній сфері (формальний аспект), з іншого – є складовою діяльності спеціально уповноважених органів державної влади у галузі закордонних справ (змістовний аспект). Особливістю форм державного управління у галузі закордонних справ є використання таких видів: листування офіційного чи напівофіційного характеру, дипломатичне листування, зустрічі та візити глав держав, які належать до правових, оскільки спричиняють настання юридичних наслідків.

7. Методи державного управління закордонними справами – це складові частини управлінського механізму – інструменти, що являють собою сукупність способів, засобів та прийомів досягнення мети управління та є відображенням цілеспрямованого управлінського впливу суб'єкта управління (системи державного управління у галузі закордонних справ) на об'єкт управління у галузі закордонних справ, застосування яких спрямовано на розвиток зовнішньополітичної діяльності та дипломатичних відносин, інтегрування економіки у світове господарство, реалізацію стратегічних і геополітичних інтересів держави та забезпечення національної безпеки. Засоби державного управління у галузі закордонних справ можна визначити як спеціальні інструменти, за допомогою яких здійснюється вплив у державному управлінні закордонними справами. Прийоми державного управління у галузі закордонних справ – це складові елементи форм реалізації методів управління у галузі закордонних справ, які застосовуються у конкретній ситуації. За характером впливу суб'єкта управління на об'єкт управління виокремлюють методи прямого та непрямого впливу у галузі закордонних справ. До методів прямого впливу варто віднести правові та адміністративні методи (організаційно-розпорядчі), а до методів непрямого (опосередкованого) впливу – соціально-психологічні методи.

8. Контроль у галузі закордонних справ здійснюється на макрорівні та мікрорівні: 1) об'єктами контролю на макрорівні є: діяльність, що порушує встановлені норми, правила, стандарти, діяльність із приводу прийняття незаконних управлінських рішень, актів управління; 2) об'єктами контролю на мікрорівні є: дотримання вимог законодавства та службової дисципліни, дотримання строків виконання завдань, повнота та якість виконання завдань, дотримання норм службової етики. На макрорівні контроль здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністерство закордонних справ України, Міністр закордонних справ України та глави дипломатичних представництв. При цьому, діяльність Міністерства закордонних справ України, а також підпорядкованих йому органів, є й об'єктом державного контролю. Контроль на мікрорівні являє

собою організовану відповідно до законодавства діяльність суб'єктів контролю, спрямовану на встановлення результативності та ефективності проходження дипломатичними працівниками дипломатичної служби.

9. Запропоновано внести такі зміни до чинного законодавства України:

1) до Закону «Про Кабінет Міністрів України»

а) викласти частину 3 статті 25 у такій редакції:

«3. Прем'єр-міністр України і міністр, відповідальний за акт Президента України, виданий Президентом України у межах повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21, 23 частини 1 статті 106 Конституції України, та за виконання такого акта, зобов'язані скріпити його своїми підписами у п'ятиденний строк з дня надходження акта для скріплення.

У разі не скріплення своїм підписом Прем'єр-Міністром України такого акта у визначений цим Законом строк, такий акт вважається погодженим Прем'єр-Міністром України. Нескріплення своїм підписом Міністра закордонних справ України, відповідального за акт Президента України, внаслідок його незгоди є підставою для розгляду Верховною Радою України питання про відставку відповідного Міністра»;

б) доповнити статтю 46 частиною 11 і викласти її у такій редакції:

«11. У засіданнях Кабінету Міністрів України можуть брати участь представники засобів масової інформації, окрім випадків проведення закритих засідань Кабінету Міністрів України»;

в) доповнити статтю 46 частиною 12 і викласти її у такій редакції:

«12. У виняткових випадках, у разі обговорення на засіданнях Кабінету Міністрів України питань, що містять інформацію з обмеженим доступом, не підлягають публічному обговоренню, може проводитися закрите засідання Кабінету Міністрів України.

Рішення про проведення закритого засідання Кабінету Міністрів України приймає Прем'єр-міністр України, або інша особа, яка головує на засіданні, згідно з визначеним Кабінетом Міністрів України розподілом повноважень.

Порядок проведення закритих засідань Кабінету Міністрів України встановлюється розпорядженням Кабінету Міністрів України»;

2) до Закону України «Про дипломатичну службу»:

а) доповнити частину 1 статті 6 Закону України переліком закордонних дипломатичних установ України;

б) частину 2 статті 9 викласти у такій редакції:

«Дипломатичними працівниками можуть бути громадяни України, які мають відповідну фахову вищу освіту із ступенем не нижче магістра, необхідні професійні та ділові якості, володіють державною та іноземними мовами і за станом здоров'я можуть бути направлені у довготермінове відрядження»;

в) доповнити статтю 9 частиною 10 і викласти у такій редакції:

«Особи призначаються на дипломатичну службу безстроково».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях:

1. Коровайко А.О. Стан наукових досліджень органів державного управління в галузі закордонних справ. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2013. Вип. 1(3). С. 237–248.

2. Коровайко А.О. Міжнародно-правові засади державного управління в галузі закордонних справ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2013. Вип. 6-2(1). С. 113–115.

3. Коровайко А.О. Заохочення як метод державного управління у галузі закордонних справ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2013. Вип. 6-3(1). С. 65–67.

4. Коровайко А.О. Особливості законодавчого забезпечення державного управління в галузі закордонних справ. *Актуальні питання публічного та приватного права*. 2013. № 5(05). С. 40–44.

5. Коровайко А.О. Особливості застосування окремих методів державного управління у галузі закордонних справ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*: Серія: Право, 2014. Вип. 24. Т. 3. С. 69–72.

6. Коровайко А.О. Адміністративно-правові засади організації та діяльності Кабінету Міністрів України в галузі закордонних справ. *Юридичний вісник*. Одеса, 2014. № 3. С. 73–79.

7. Коровайко А.А. Система методів державного управління в отрасли иностранных дел. *Закон и жизнь*. 2014. № 3/2. С. 112–115.

Публікації апробаційного характеру:

1. Коровайко А.О. Адміністративно-правові засади організації та діяльності дипломатичних представництв України за кордоном. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 22–23 лют. 2013 р.). Запоріжжя, 2013. 345 с. С. 100–102.

2. Коровайко А.О. Адміністративно-правові засади організації та діяльності консульських установ України. *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6–7 квіт. 2013 р.). Харків ГО «Асоціація аспірантів-юристів». 2013. Ч. I. С. 125–127.

3. Коровайко А.О. Організаційно-правові основи діяльності Верховної Ради України у сфері зовнішньої політики України. *Роль права та закону в громадянському суспільстві*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8–9 лют. 2013 р.). Київ : Центр правових наукових досліджень, 2013. С. 215–217.

4. Коровайко А.О. Особливості контролю в державному управлінні в галузі закордонних справ. *Реформування національного та*

міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, січ. 2014 р.). Одеса, ГО «Причорноморська фундація права», 2014 С. 187–189.

5. Коровайко А.О. Особливості застосування методу переконання в державному управлінні у галузі закордонних справ. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 16–17 трав. 2014 р.). Т. 1 ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2014. – С. 63–66.

АНОТАЦІЯ

Коровайко А.О. Адміністративно-правове регулювання державного управління у галузі закордонних справ в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018.

У дисертації надано комплексну характеристику теоретико-методологічних, правових та організаційних засад державного управління у галузі закордонних справ в Україні та його змісту: форм та методів державного управління у галузі закордонних справ та контролю у галузі закордонних справ. Досліджено галузь закордонних справ як об'єкта державного управління.

Охарактеризовано дипломатичну службу в Україні, що розглядається як багатоаспектне явище, як: інструмент здійснення зовнішньої політики, діяльність, спрямована на реалізацію завдань держави у зовнішньополітичній діяльності, система органів публічного управління, різновид службової діяльності, правовий інститут. Детально досліджено контроль у галузі закордонних справ, охарактеризовано суб'єкти здійснення контролю, контроль на макро- та мікрорівні.

Ключові слова: закордонні справи, державне управління, дипломатична служба, об'єкт державного управління у галузі закордонних справ, суб'єкт державного управління у галузі закордонних справ, контроль у галузі закордонних справ.

АННОТАЦИЯ

Коровайко А.А. Административно-правовое регулирование государственного управления в сфере иностранных дел в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2018.

В диссертации надана комплексная характеристика государственного управления в отрасли иностранных дел в Украине, определенного в работе как системная деятельность органов и должностных лиц, публичных деятелей, в пределах установленной компетенции, осуществляемая как на международном, так и на национальном уровне, и связанная с формированием и реализацией внешней политики государства и осуществлением внешних функций государства (в широком значении); а также как системная деятельность органов и должностных лиц, в том числе специально созданных органов управления иностранными делами (должностных лиц), размещенных как на территории Украины, так и за ее пределами, в пределах установленной компетенции, и осуществляемая как на международном, так и на национальном уровне, содержанием которой является реализация внешней политики, законодательных актов (в узком значении).

Охарактеризована дипломатическая служба в Украине, которая рассмотрена как многоаспектное явление: как инструмент осуществления внешней политики; как деятельность, направленная на реализацию задач государства во внешнеполитической деятельности; как система органов публичного управления; как профессиональная деятельность граждан Украины на политических и административных должностях в специализированных органах дипломатической службы; как правовой институт.

Рассмотрены вопросы реализации государственного управления в отрасли иностранных дел в Украине, классифицированы формы государственного управления в отрасли иностранных дел, выделены методы государственного управления в отрасли иностранных дел. Детально исследован контроль в отрасли иностранных дел, охарактеризованы субъекты осуществления контроля, исследован контроль на макро- и микроуровне.

Ключевые слова: иностранные дела, государственное управление, дипломатическая служба, объект государственного управления в отрасли иностранных дел, субъект государственного управления в отрасли иностранных дел, контроль в отрасли иностранных дел.

SUMMARY

Korovaiko A.O. The administrative legal regulation of state administration in the field of foreign affairs in Ukraine. – Manuscript.

Thesis gaining a scientific degree of a candidate of jurisprudence in special 12.00.07 – administrative law and process; financial law; informational law. – National University «Odessa Academy of Law», Odessa, 2018.

The dissertation is the scientific research of the theoretical-methodological, legal and organizational basis of the state administration

in the field of foreign affairs in Ukraine and its content: forms and methods of the state administration in the field of foreign affairs and control in the field of foreign affairs. There is researched the field of foreign affairs as an object of the state administration.

It is proposed in the dissertation to define the concept of “public administration in the field of foreign affairs” in the “broad” sense as a systemic activity of state bodies and officials, public figures, within the framework of the established competence, carried out both at the international and national level, with the formation and implementation of the foreign policy of the state, as well as the implementation of external functions of the state; and in the “narrow” sense as a systemic executive-administrative and service-support activity of state bodies and officials, including specially created bodies for the management of foreign affairs (officials) that may be located both within and outside of Ukraine, within the framework of the established competence, carried out both at the international and national levels, the content of which is the implementation of foreign policy, legislative acts.

It was established that the object of public administration in the field of foreign affairs in the functional aspect are the social relations that are formed in the field of foreign policy activity: 1) relations of Ukraine with other states, as well as with international and intergovernmental organizations, including relations with permanent representatives and representations of the respective states and organizational territory of Ukraine; 2) managerial relations that arise between subjects of management in the field of foreign affairs; 3) relations with citizens of Ukraine who are abroad; 4) Ukraine’s relations with foreign citizens, stateless persons, refugees both on the territory of Ukraine and abroad are covered by the concepts of “visa” and “migration” policy.

It has been determined that in the elemental-structural aspect, the object of public administration in the field of foreign affairs are physical and legal persons, bodies of public power, whose activities are related to the formation and implementation of foreign policy activities, or which are participants: individuals, including , citizens of Ukraine (in particular, those who are abroad), foreigners and stateless persons, refugees (in the context of implementing migration and visa policy); legal entities, associations of individuals – including representatives of foreign states and organizations in the territory of Ukraine; the specialized bodies of state power of Ukraine, which directly carry out activities in the field of foreign affairs – also become the subject of public administration in the relevant field.

It was established that the field of foreign affairs is an independent and integrated field of administration in the administrative-political sphere. This is a combination of system of social relations that are formed in the field of foreign policy activity, and participants in the relevant relations – individuals and legal entities, public authorities, whose activities are related to the formation and implementation of foreign policy activities.

Special attention is devoted to the characteristic of the diplomatic service in Ukraine that is researched as a polyaspect category: as an instrument of foreign policy, as an activity directed on the realization of the tasks of the state in the field of foreign policy, as a system of public administration bodies, as a type of service activity, as a legal institute. Control in the field of foreign affairs is researched in detail, there are characterized subjects of control, and control is characterized on a makro- and microlevel.

Key words: foreign affairs, state administration, diplomatic service, object of the state administration in the field of foreign affairs, subject of the state administration in the field of foreign affairs, control in the field of foreign affairs.

Підписано до друку 02.04.2018.
Формат 60x90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел. 7777-591.